

Garib-nâme’de Aşk Metaforu

Love Metaphor in Garib-nâme

Halil İbrahim GEMİCİ¹ , Ahmet Naim ÇİÇEKLER²

*Bu çalışma, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalında Halil İbrahim Gemicic tarafından, Doç. Dr. Ahmet Naim ÇİÇEKLER danışmanlığında tamamlanan “Garib-nâme’de Aşk Metaforu” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Sorumlu yazar/Corresponding author:
 Halil İbrahim Gemicic (Doktora Öğrencisi),
 Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler
 Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
 İstanbul, Türkiye
 E-posta: hibrahimg1996@gmail.com
 ORCID: 0000-0002-5474-4342

Ahmet Naim ÇİÇEKLER (Doç. Dr.),
 İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
 Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, Türkiye
 E-posta: acicekler@istanbul.edu.tr
 ORCID: 0000-0002-1585-2498

Başvuru/Submitted: 23.04.2022

Revizyon Talebi/Revision Requested:
 10.12.2022

Son Revizyon/Last Revision Received:
 11.12.2022

Kabul/Accepted: 13.12.2022

Online Yayın/Published Online: 27.01.2023

Atf/Citation: Gemicic, Cicekler. “Garib-nâme’de Aşk Metaforu” *Türkiyat Mecmuası-Journal of Turkology* 33, 1 (2023): 161-174.
<https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.1108007>

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, George Lakoff ve Mark Johnson tarafından 1980 tarihinde kaleme alınan *Metaphors We Live By* adlı eserde ortaya konan çağdaş metafor teorisinden hareketle, Garib-nâme’nin Süleymaniye Laleli nüshasının ilk cildindeki aşk metaforlarını tespit etmektir. Garib-nâme’nin ilk cildindeki aşk metaforlarını tespit etmek için Pragglejaz Group’un geliştirdiği The Metaphor Identification Procedure (MIP) kullanılmıştır. Garib-nâme’nin ilk cildinde toplam 176 adet aşk metaforu tespit edilmiştir. Bunların içinde en çok kullanılan aşk metaforlarının sırayla AŞK CANLI BİR ORGANİZMADIR, AŞK BİR NESNEDİR, AŞK KAPTIR, AŞK ATEŞTİR, AŞK YOLDUR ve AŞK FİZİKSEL BİR GÜÇTÜR metaforları olduğu ortaya konmuştur. Mezkûr metaforlar içinde AŞK CANLI BİR ORGANİZMADIR metaforunun önemli bir yekûn tuttuğu görülmüş, bu metafor bağlamında da aşkın daha çok insan kavramı açısından ele alındığı tespit edilmiştir. Bu zaviyeden hareketle, Garib-nâme’nin ilk cildinde aşkla alakalı hâkim bakış açısının aşkı canlı bir organizma olarak ele almak olduğu ifade edilebilir. Yine, çalışma sonucunda, çağdaş metafor teorisinin Garib-nâme özelinde Türkçenin tarihi devrelerinden biri olan Eski Anadolu Türkçesi devresi üzerinde de uygulanabileceği görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Aşık Paşa, Garib-Nâme, Bilişsel Dil Bilimi, Bilişsel Anlam Bilimi, Çağdaş Metafor Teorisi

ABSTRACT

The aim of this study was to identify the love metaphors in the first volume of Garib-nâme’s Süleymaniye Laleli copy, based on the contemporary theory of metaphor presented in the work *Metaphors We Live By* written by George Lakoff and Mark Johnson in 1980. The Metaphor Identification Procedure (MIP) developed by the Pragglejaz Group was used to identify the love metaphors in the first volume of Garib-nâme. A total of 176 love metaphors were identified in the first volume of Garib-nâme. The results of the analysis demonstrated that the most frequently used metaphors of love were, respectively, LOVE IS A LIVING ORGANISM, LOVE IS AN OBJECT, LOVE IS CONTAINER, LOVE IS FIRE, LOVE IS WAY, and LOVE IS A PHYSICAL FORCE. It was discovered that the metaphor of LOVE IS A LIVING ORGANISM holds an important place among the mentioned metaphors, and it was discovered that love was mostly discussed in terms of the concept of humans in the context of this metaphor. According to this viewpoint, the dominant point of view regarding love in the first volume of Garib-nâme is to consider love as a living organism. Again, as a result of the

study, it was seen that the contemporary theory of metaphor could also be applied to the Old Anatolian Turkish period, which was one of the historical periods of Turkish, through the example of Garib-nâme.

Keywords: Âşık Pasha, Garib-Nâme, Cognitive Linguistics, Cognitive Semantics, Contemporary Theory Of Metaphor

EXTENDED ABSTRACT

It is widely acknowledged that the 20th century was a defining moment in linguistic research. The views of the Swiss linguist Ferdinand de Saussure, particularly in the first half of the twentieth century, are crucial for linguistic studies. This century has seen the emergence of numerous linguistic theories. One of these theories is the contemporary theory of metaphor presented by George Lakoff and Mark Johnson. This theory is an understanding put forward within the framework of cognitive linguistics.

Cognitive linguistics is examined under sub-titles such as cognitive semantics and cognitive grammar. The basic idea of cognitive semantics is that the meaning of expressions is mental. Cognitive semantics defines meaning as a mapping from linguistic expressions to cognitive structures. Meanings are treated as a type of conceptualization in this understanding. In cognitive semantics, meaning is the dominant element determining syntax. Syntax is thought to be inseparable from semantics.

The contemporary theory of metaphor differs from the classical understanding in many respects: 1) According to the classical approach, metaphor is a characteristic of words and therefore a linguistic phenomenon. According to contemporary understanding, metaphor is the quality of concepts, not words. 2) According to classical understanding, metaphor is used for artistic and rhetorical purposes. According to contemporary understanding, the function of metaphor is not only artistic or aesthetic concerns but also to better understand certain concepts. 3) The metaphor, according to the traditional view, is based on the similarity of the two entities being compared. The metaphor, according to the traditional view, is based on the similarity of the two entities being compared. According to contemporary understanding, metaphor is primarily not based on similarity. 4) According to classical understanding, metaphor is the voluntary and thoughtful use of words and, therefore, requires a special skill. According to contemporary understanding, metaphor is used by ordinary people who do not have a special talent in daily life without requiring a great mental activity. 5) According to classical understanding, metaphor is a figure of speech that we can do without it. Therefore, it is not an essential component of human communication or everyday thinking and reasoning. According to contemporary understanding, metaphor is not a linguistic ornament, an unnecessary decoration but an inseparable element of human thought and reasoning.

In this study, the contemporary theory of metaphor has been applied to the first volume of Garib-nâme, an Old Anatolian Turkish text. Garib-nâme is a significant work written by Âşık Pasha in 1330. This work is Western Turkish's first major copyright work and consists of 10.613 couplets. The work deals with religious-mystical issues. Because Garib-nâme includes other poems of Âşık Pasha, it is sometimes referred to as Divan-ı Âşık Paşa, and sometimes

as Maarifnâme because it has an instructive quality. There are over a hundred copies of Garib-nâme, mostly abroad. The oldest copy of the work was made in the 15th century.

As a result of this study, some data regarding the love metaphors used in the first volume of Garib-nâme were obtained. A total of 176 love metaphors were identified in the first volume of Garib-nâme. It revealed that the most frequently used metaphors about love are LOVE IS A LIVING ORGANISM, LOVE IS AN OBJECT, LOVE IS A CONTAINER, LOVE IS FIRE, LOVE IS WAY, and LOVE IS A PHYSICAL FORCE. Among these metaphor titles, the most used metaphor is LOVE IS A LIVING ORGANISM. The metaphor of LOVE IS A LIVING ORGANISM constitutes 36% of the love metaphors used in the first volume of Garib-nâme. The metaphor of LOVE IS A LIVING ORGANISM can be separated into three parts. : Examples where love is conceptualized in terms of humans, examples where love is conceptualized in terms of animals, and examples where love is conceptualized in terms of a living organism in general. 83%, that is, an essential part of the metaphor of LOVE IS A LIVING ORGANISM consists of metaphors that emerge based on LOVE IS HUMAN, in which the concept of love and the concept of human are matched.

According to the first volume of Garib-nâme, love is usually treated as a living organism in this work. The first volume of the work emphasizes the vitality of love. For this reason, it can be said that the dominant perspective on love in the first volume of Garib-nâme is to consider love as a living organism. In this article, love is comprehended primarily through the conscious behaviors of a person, and therefore, its perpetrator aspect is emphasized.

Giriş

1. Metafor Kavramı ve Metafor Kavramının Tarihsel Gelişimi

Metafor sözcüğü etimolojik olarak metaphora sözcüğüne dayanmakta, bu sözcük de Grekçedeki meta ‘‘öte’’ ve phrein ‘‘taşımak’’ sözcüklerinin bir araya gelmesiyle teşekkül etmektedir.¹ Bu sözcük Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük’te ‘‘meczaz’’ şeklinde açıklanmakta², Kubbealtı Lugatında ‘‘istiâre, ödünçleme’’ şeklinde karşılanmaktadır.³ Metafor kavramı tarih boyunca her zaman önemini korumuş, Antik Yunan döneminden bugüne değin bu konu üzerinde birçok kişi görüş beyan etmiştir. Metafor üzerine yapılan ilk çalışmanın Aristo tarafından M.Ö. 350 yılında kaleme alınmış Poetics eseri olduğu düşünülmektedir.⁴ Nihal Çalışkan’a göre, Aristo’nun fikirleri metafor ve diğer söz figürlerinin çok uzun senelerce retorik çerçevesinde değerlendirilmesi ve gündelik dilin dışında ele alınarak edebî bir zemine oturtulmasında rol oynamıştır.⁵

Tarihsel süreç içerisinde metafor üzerine beyan edilen görüşler incelendiğinde bu hususta retorik sanatının Latincedeki üstatlarından Quintilian’ın görüşleri, Hristiyanlık sonrası klasik çağ anlayışının metafor ve türevlerine ilişkin düşünceleri, Orta Çağ’daki metafor algısı, 18. asrın son dönemleriyle birlikte Vico, Kant, Rousseau, Herder gibi felsefecilerin görüşleriyle beraber ortaya konan metafor anlayışı, Romantik düşünürlerin metafor görüşü gibi birçok anlayışa rastlamak mümkündür.⁶

Dil bilimi çalışmaları noktasında pek çok yeni ilkenin ve teorinin ortaya konduğu XX. yüzyıl ile beraber metafor ile ilgili de oldukça önemli eserler yazılmıştır.⁷ Bu yüzyılda metafor üzerine görüşler beyan eden araştırmacılardan biri Richards’tır. The Philosophy of Rhetoric (1936) isimli eserinde metaforun yapısına ilişkin görüşlerini açıklayan Richards, fikirleriyle bir anlamda George Lakoff ve destekçilerinin benimsedikleri çağdaş metafor teorisinin muştucusu kabul edilebilir. Richards, bu eseriyle beraber etkileşim kuramını (interaction theory) ortaya koymuş olmaktadır.⁸ Her ne kadar ‘‘etkileşim’’ terimi, bu terimi yaygınlaştırması dolayısıyla daha çok Max Black ile özdeşleştirilse de metafora ilişkin çıkarımlarında ‘‘etkileşim’’ terimini kullanan Richards olmuştur.⁹ Black’in çalışmaları neticesinde yıllarca yalnızca dilsel bir süs olarak algılanan metaforun zihinle ilintilendirilmesi ehemmiyet kazanmış ve metafor yeniden

1 Selcen Koca Sarı, Kutadgu Bilig’de Metafor, (Yüksek Lisans tezi, Gazi Üniversitesi, 2012), 1.

2 ‘‘Metafor,’’ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, erişim 29 Kasım 2021, <https://sozluk.gov.tr/>

3 ‘‘Metafor,’’ Kubbealtı Lugatı, erişim 29 Kasım 2021, <http://lugatim.com/s/METAFOR>

4 Mağfîret Kemal Yunusoğlu, Budist Türk Çevresi Eserlerde Metaforlar, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2016), 44.

5 Nihal Çalışkan, Kavramsal Anahtar Modeliyle İki Dilli Çocuklara Metafor ve Deyim Öğretimi, (Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, 2009), 22.

6 Oğuz Cebeci, Metafor ve Şiir Dilinin Yapısal Özellikleri, (İstanbul: İthaki Yayınları, 2019), 23-35.

7 Yunusoğlu, Budist Türk Çevresi Eserlerde Metaforlar, 45.

8 Frank Nuessel, ‘‘Figurative language: Semiotics’’, in Encyclopedia of language & linguistics, IV, ed. by. Keith Brown (Oxford: Elsevier, 2006), 449-450’dan aktaran Sıla Gen, Özbekçede Metaforlar (Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, 2015), 12.

9 Nuessel, ‘‘Figurative language: Semiotics’’, 449-450’dan aktaran Gen, ‘‘Özbekçede Metaforlar,’’ 13.

merkezî bir rol üstlenmeye başlamıştır.¹⁰ Burada Fransız filozof ve eleştirmen Paul Ricoeur'e de değinmek gerekir. Yazarın kaleme almış olduğu *The Rule of Metaphor* (1977) adlı yapıtı ve *The Metaphorical Process as Cognition, Imagination, and Feeling* (1979) isimli makalesi önemlidir.¹¹ 70'li yıllarla birlikte ruh bilimcilerin önderliğinde başlayan ve bilişsel dil bilimciler, insan bilimciler ve şairlerin katkılarıyla birlikte, sosyal bilimler alanındaki çalışmalara yeni bir bakış açısı sunan bilişsel yaklaşımın tesiri hissedilir. Modern metafor çalışmaları, ruh bilimciler ve sosyal bilimcilerin beraber ortaya koydukları çalışmalar ve gayretleriyle çok daha ileri gitmiştir. Bilişsel dil biliminin sağladığı yeni bakış açısı ile beraber metafor araştırmaları noktasında önceki düşünceler muhakeme edilmiş ve bu konudaki çalışmalar için yeni bir zemin oluşmaya başlamıştır. Metaforun bilişsel rolü ve kavramsal sistemdeki durumuna ilişkin en net izahlar ise Lakoff ve Johnson'un çalışmalarıyla vuzuha kavuşma imkanı bulmuştur.¹²

1.1. Çağdaş Metafor Teorisi ve Bilişsel Dil Bilimi

Lakoff ve Johnson'un metafor konusunu ele almış oldukları *Metaphors We Live By* (1980) adlı yapıtları, metafor araştırmalarına yeni bir boyut kazandırmıştır.¹³ Bu yapıt, metaforları klasik anlamda bir söz sanatı olarak değil; düşüncenin, deneyimin ve muhakemenin vazgeçilmez bir ögesi olarak ele almakta ve metaforların yalnızca edebî eserlerde değil, günlük hayatın her evresinde kullanıldığını belirtmektedir.¹⁴ Böylelikle insanlar metaforlarla fikreden, metafor üreten; hadiseleri, olguları, tecrübeleri vs. metaforlar vasıtasıyla kavrayan canlılar olmaktadır.¹⁵ Türkçeye çevirisi de yapılmış olan bu esere göre metafor teorisi bilişsel dil biliminin genel beyin ve zihin analizinde kavramsal sistem ve dil için doyurucu temeller sağlamaya çalışan merkezî bir altdisiplinidir.¹⁶

Metafor, klasik anlayışta bir söz sanatı olarak değerlendirilirken modern anlayışta ise kavramsal sistemin bir parçası şeklinde ele alınır. Modern anlayışa göre metafor, insanın kavramsal sisteminde mevcut olan zihinsel modellerin kaynak alan ve hedef alan şeklinde isimlendirilen iki alan üzerindeki haritalanmasından (mapping) ibarettir.¹⁷ Bilişsel dilbilimsel anlayışa göre metaforun tanımı "bir kavram alanının bir başka kavram alanı açısından anlaşılması" şeklindedir. Bu duruma ilişkin verilebilecek örnekler tartışmanın savaşı açısından, hayatın ve aşkın yolculuk açısından, düşüncelerin yiyecekler açısından, sosyal organizasyonların bitkiler açısından, teorilerin binalar açısından vb. anlaşılmasıdır. A KAVRAMSAL ALANI B KAVRAMSAL ALANIDIR formunda bir kullanım buradaki metafor görüşünü tayin etmenin

10 Cansu Ekren, *Yabancı Dil Türkçe Dersi Öğretmenlerinin Dil Bilgisine İlişkin Algıları: Bir Metafor Çalışması* (Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2019), 7.

11 Cebeci, *Metafor ve Şiir Dilinin Yapısal Özellikleri*, 155.

12 Yunusoğlu, *Budist Türk Çevresi Eserlerde Metaforlar*, 52-53.

13 Yunusoğlu, *Budist Türk Çevresi Eserlerde Metaforlar*, 45.

14 George Lakoff ve Mark Johnson, *Metaforlar: Hayat, Anlam ve Dil* (İstanbul: İthaki Yayınları, 2015), 11-12.

15 Lakoff ve Johnson, *Metaforlar: Hayat, Anlam ve Dil*, 12-13.

16 Lakoff ve Johnson, *Metaforlar: Hayat, Anlam ve Dil*, 330.

17 Serap Özcan, *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur Adlı Eserinde Sıradışı Benzetmeler (Özgün Metaforlar)* (Yüksek Lisans tezi, Gazi Üniversitesi, 2010), 9.

uygun bir kısa yoludur. Buna ‘‘kavramsal metafor’’ denilir. Kavramsal bir metafor, bir alanın diğeri açısından anlaşıldığı iki kavram alanından oluşmaktadır. Kavramsal bir alan, herhangi bir tutarlı deneyim organizasyonudur. Kavramsal metafora katılan iki alan özel isimlere sahiptir. Başka bir kavram alanını anlamak amacıyla içinden metaforik ifadelerin çıkarıldığı kavramsal alana kaynak alan, bu şekilde algılanan kavramsal alana ise hedef alan denilir. Bu sebeple; hayat, tartışma, aşk, düşünceler, sosyal organizasyonlar, teoriler ve diğeri hedef alanlar iken yolculuk, savaş, yiyecekler, bitkiler, binalar ve diğeri kaynak alanlardır. Hedef etki alanı, kaynak etki alanı kullanılmak suretiyle anlaşılmaya çalışılan etki alanıdır. Genel olarak kaynak alanın daha somut ve belirli bir yapıya sahip olduğu, hedef alanın ise daha soyut ve muğlak olduğu bilinmektedir.¹⁸ Kavramsal metafora bir örnek olarak yukarıda sayılan hedef alanlardan ‘‘hayat’’, kaynak alanlardan ise ‘‘yolculuk’’ kavramı seçilerek HAYAT YOLCULUKTUR şeklinde bir kullanım verilebilir.¹⁹ Alan yazınında kavramsal metaforların büyük harflerle yazıldığına da burada dikkat etmek gerekmektedir.²⁰

2. Çalışmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Bu çalışmanın temel amacı; Garib-nâme'nin Süleymaniye Laleli nüshasının ilk cildindeki aşk metaforlarını çağdaş metafor teorisinin ışığında tespit etmektir.²¹ Ayrıca, insanlık tarihi boyunca her zaman önemini koruyan aşk kavramının eserdeki görünümünden hareketle Garib-nâme'nin ilk cildindeki aşk algısını ortaya koymak, eserin müellifi olan Âşık Paşa'nın aşk kavramına ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmak da çalışmanın amaçları arasındadır. Bu amaçlar çerçevesinde, çalışmada yanıt aranan temel sorular şu şekildedir: 1. Garib-nâme eserinin ilk cildinde kullanılan aşk metaforları nelerdir? 2. Garib-nâme eserinin ilk cildinde aşkla ilgili hâkim görüş nedir? 3. Garib-nâme eserinin ilk cildindeki aşk metaforlarından yola çıkarak XIV. asır Eski Anadolu Türkçesi devresindeki aşk kavramıyla alakalı nasıl bir kanaate varılabilir?

18 Zoltan Kövecses, *Metaphor: A Practical Introduction* (New York: Oxford University Press, 2010), 4.

19 Ahmet Naim Çiçekler ve Timur Aydın, ‘‘Kavramsal metafor kuramı ve belagat: karşılaştırmalı bir inceleme’’, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 16 (2019), 15.

20 George Lakoff, ‘‘Contemporary Theory of Metaphor’’, in *Metaphor and Thought*, ed. by. Andrew Ortony (Cambridge: Cambridge University Press, 1993), 209.

21 Daha önceden Garib-nâme eseri üzerinde yine çağdaş metafor teorisi çerçevesinde bir çalışma yapılmış ve bu çalışmada eserdeki dünya metaforu ele alınmıştır [bkz. Muammer Doğan, ‘‘Âşık Paşa'nın Garib-nâme'sinde Dünya Metaforu’’, *Türklük Bilimi Araştırmaları* 37 (2015), 119-144]. Yine Garib-nâme eserindeki ‘‘nefis’’ kavramına ilişkin de çağdaş metafor teorisi çerçevesinde sunulmuş bir bildiri mevcuttur [bkz. Erol Kuyma, ‘‘Garib-nâme'de ‘Nefs’in Metaforik Yolculuğu’’, *Uluslararası Horasan'dan Anadolu'ya İrfan Geleneği: Elvan Çelebi Sempozyumu/02-04 Ekim 2020 Bildiri Özetleri Kitabı*, ed. Zekeriya Işık, Tuğba Gülen içinde (Çorum: Hitit Üniversitesi, 2020), 8-9]. Bunun haricinde bilhassa son yıllarda çağdaş metafor teorisini tarihi ve çağdaş Türk lehçelerine ve bu lehçelere ait metinlere uygulayan birçok çalışmanın yapıldığı bilinmektedir [bkz. Yunusoğlu, *Budist Türk Çevresi Eserlerde Metaforlar*, 49-50]. Bu çalışmalar burada sayılamayacak kadar çoktur. Ancak hazırladığımız tez ile Garib-nâme eserinin ilk cildindeki aşk metaforları çağdaş metafor teorisi çerçevesinde, naçizane, ilk kez ele alınmıştır. Böylece Garib-nâme ve diğeri Eski Anadolu Türkçesi metinleri üzerinde bu teorinin uygulanabileceği de yeniden görülmüştür.

Yöntem/Methods

Bu çalışmada, çalışmanın örneklemini oluşturan Garib-nâme'nin Süleymaniye Laleli nüshasının ilk cildindeki aşk metaforları taranırken yöntem olarak Pragglejaz Group tarafından geliştirilen metafor tanımlama prosedürü MIP kullanılmıştır.²² MIP, şu adımlardan oluşan bir yöntemdir: 1. Genel anlamı çıkarmak için bütün metin okunur. 2. Metindeki sözcüksel ögeler belirlenir. 3.a. Metindeki her bir sözcüksel öge için bağlamsal anlam belirlenir. 3.b. Her bir sözcüksel ögenin diğer bağlamlarda, metindeki bağlamından daha temel bir anlamı olup olmadığı belirlenir. 3.c. Eğer sözcüksel ögenin başka bağlamlarda, metindeki bağlamından daha temel bir anlamı varsa bağlamsal anlam ile temel anlamın çelişip çelişmediğine, ancak onunla karşılaştırıldığında anlaşılıp anlaşılamayacağına karar verilir. 4. Çelişme var ve bağlamsal anlamın temel anlamla karşılaştırılarak anlaşılabilirliği bir yol varsa sözcüksel öge metaforik olarak işaretlenir.²³

Çalışma için öncelikle çağdaş metafor teorisi çerçevesinde ortaya konan kaynaklardaki aşk metaforları incelenmiş ve bu literatür taraması ile aşk metaforlarının hangi başlıklarda ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Daha sonra, örneklemini oluşturan kısımdaki her beyit üzerine tek tek Pragglejaz Group'un geliştirdiği MIP uygulanmış ve metaforik olarak kullanılan sözcükler belirlenmiştir. Daha sonra bu sözcüklerin içinden aşk kavramı alanıyla ilintili olarak kullanılan sözcükler ele alınmıştır. Bu sözcüklerden ve aşk metaforlarıyla ilgili yapılan literatür taramasından hareketle beyitlerdeki aşk metaforları tayin edilmiştir.

Bulgular

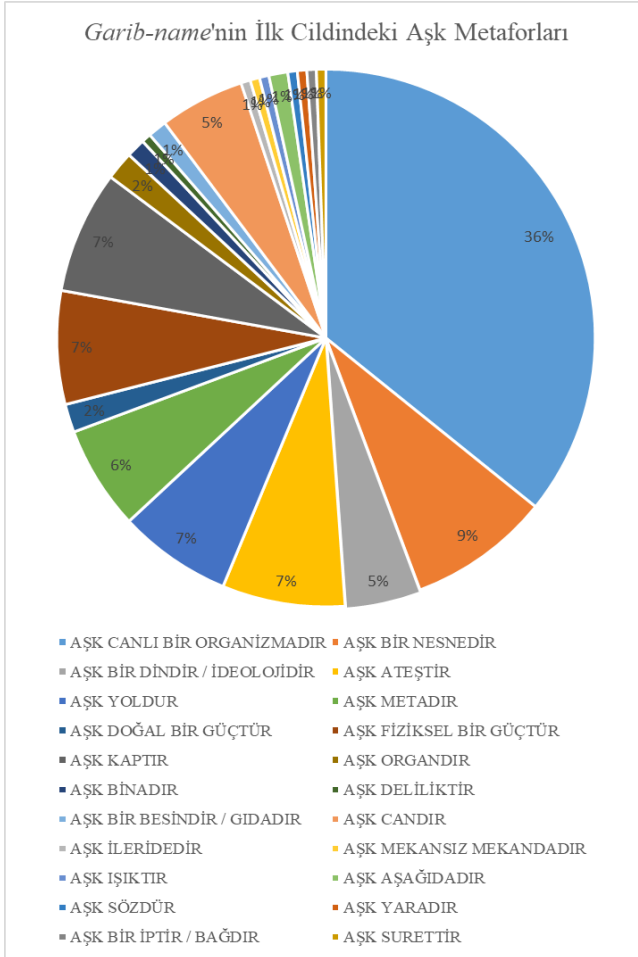
Garib-nâme'nin ilk cildinde toplam 176 adet aşk metaforu tespit edilmiştir. Bu metaforlar başlıklarına göre toplu hâlde şu şekilde gösterilebilir (Tablo 1) ve (Şekil 1):

Tablo 1: Garib-nâme'nin İlk Cildinde Kullanılan Aşk Metaforları, Kullanılma Sayıları ve Oranları	
Metaforlar	Kullanılma Sayısı ve Oranı
AŞK CANLI BİR ORGANİZMADIR	63 (%36)
AŞK BİR NESNEDİR	15 (%9)
AŞK BİR DİNDİR / İDEOLOJİDİR	8 (%5)
AŞK ATEŞTİR	13 (%7)
AŞK YOLDUR	12 (%7)
AŞK METADIR	11 (%6)
AŞK DOĞAL BİR GÜÇTÜR	3 (%2)
AŞK FİZİKSEL BİR GÜÇTÜR	12 (%7)
AŞK KAPTIR	13 (%7)
AŞK ORGANDIR	3 (%2)
AŞK BİNADIR	2 (%1)
AŞK DELİLİKTİR	1 (%1)

22 Pragglejaz Group, "MIP: A method for identifying metaphorically used words in discourse", Metaphor and Symbol 22/1 (2007), 1-39.

23 Pragglejaz Group, "MIP: A method for identifying metaphorically used words in discourse", 3.

AŞK BİR BESİNDİR / GİDADIR	2 (%1)
AŞK CANDIR	9 (%5)
AŞK İLERİDEDİR	1 (%1)
AŞK MEKANSIZ MEKANDADIR	1 (%1)
AŞK IŞIKTIR	1 (%1)
AŞK AŞAĞIDADIR	2 (%1)
AŞK SÖZDÜR	1 (%1)
AŞK YARADIR	1 (%1)
AŞK BİR İPTİR / BAĞDIR	1 (%1)
AŞK SURETTİR	1 (%1)

Şekil 1. Garib-nâme'nin İlk Cildinde Kullanılan Aşk Metaforlarının Pasta Grafiği Üzerinde Gösterimi

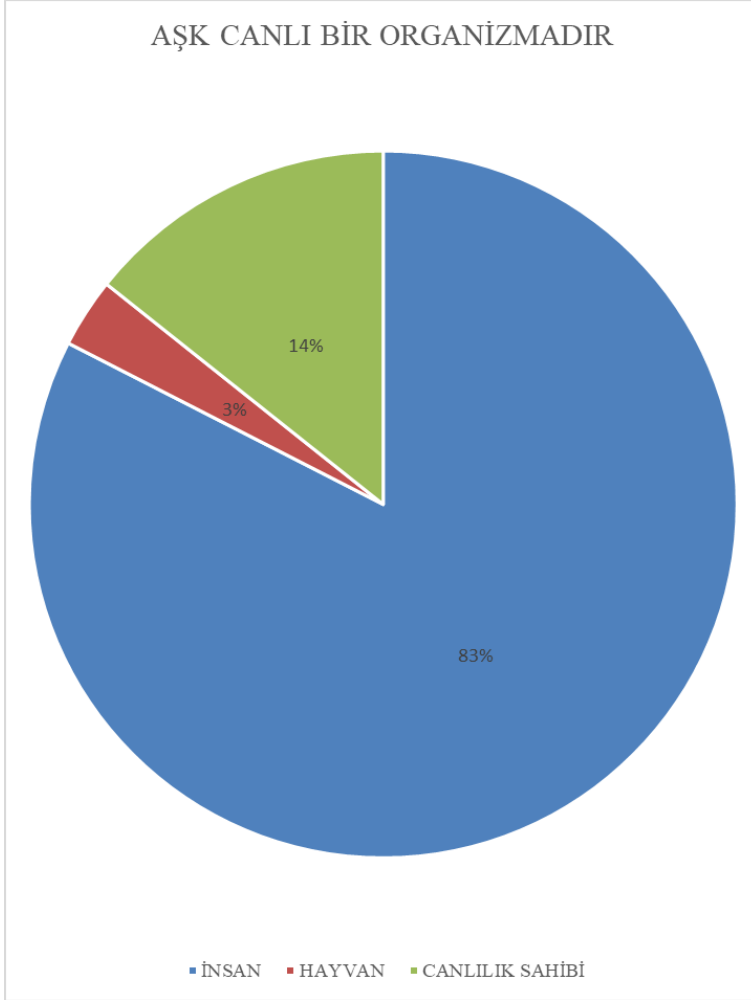
Bu metaforlar, Garib-nâme'nin ilk cildinde şu beyitlerde tespit edilmiştir (Tablo 2)²⁴:

Tablo 2: Garib-nâme'nin İlk Cildinde Kullanılan Aşk Metaforlarının Beyit Numaraları

Metaforlar	Metaforların Tespit Edildiği Beyitlerin Numaraları:
AŞK CANLI BİR ORGANİZMADIR	I-8a/6, I-8b/7, I-11a/4, I-39b/10, I-41a/4, I-41a/5, I-41a/5, I-43a/6, I-44b/2, I-44b/8, I-44b/11, I-45a/7, I-45a/9, I-45b/1, I-46a/10, I-46b/1, I-53b/4, I-58a/3, I-58a/6, I-58b/4, I-58b/5, I-59a/6, I-59b/7, I-59b/10, I-97a/8, I-174a/1, I-192b/3, I-226b/6, I-233a/1, I-242b/9, I-242b/10, I-242b/11, I-243a/3, I-243a/4, I-243a/5, I-243a/6, I-243a/7, I-243a/9, I-243a/9, I-243a/11, I-243b/1, I-243b/4, I-243b/6, I-244a/5, I-244a/5, I-247a/4, I-248a/6, I-248b/5, I-248b/8, I-248b/9, I-248b/10, I-248b/11, I-249a/1, I-249a/1, I-249a/2, I-249a/2, I-249a/3, I-249a/3, I-249a/5, I-249a/5, I-249a/7, I-273b/7-8, I-277a/6-11'den 277b/1-8'e.
AŞK BİR NESNEDİR	I-58b/4, I-59a/9, I-59a/10, I-93a/3, I-136a/10, I-139b/9, I-191b/8-10, I-213b/10, I-243b/1, I-243b/3, I-243b/3, I-248a/8, I-268a/2, I-270a/8, I-273b/7-8.
AŞK BİR DİNDİR / İDEOLOJİDİR	I-13b/11, I-39b/11, I-45a/11, I-85b/5, I-85b/6, I-174a/1, I-181a/5, I-192b/9.
AŞK ATEŞTİR	I-30b/5, I-59b/14, I-120b/10, I-121a/3, I-223b/10, I-247a/6, I-247b/1, I-247b/9, I-247b/10, I-248a/1, I-248a/8, I-249a/6, I-271b/3.
AŞK YOLDUR	I-40a/1, I-41a/6, I-41a/9, I-45a/11, I-58a/3, I-59a/11, I-59b/6, I-97a/10, I-174a/2, I-239b/8, I-244a/11, I-249a/8.
AŞK METADIR	I-46a/11, I-59a/10, I-87a/8, I-97a/8, I-97a/9, I-177a/3, I-234b/11, I-239b/6, I-243b/2, I-248a/1, I-248a/2.
AŞK DOĞAL BİR GÜÇTÜR	I-46b/1, I-117b/3, I-191a/4.
AŞK FİZİKSEL BİR GÜÇTÜR	I-58b/11, I-59b/10, I-121a/1, I-239b/6, I-248b/5, I-248b/7, I-248b/7, I-248b/8, I-248b/9, I-248b/9, I-248b/10, I-249a/4.
AŞK KAPTIR	I-58a/2, I-58a/4, I-59a/5, I-59a/8, I-59a/11, I-59b/15, I-243a/7, I-243a/8, I-243a/11, I-243b/7, I-248b/1, I-248b/2, I-248b/3.
AŞK ORGANDIR	I-58a/4, I-243a/10, I-244a/10.
AŞK BİNADIR	I-58a/5, I-59a/8.
AŞK DELİLİKTİR	I-121a/3.
AŞK BİR BESİNDİR / GİDADIR	I-158a/2, I-231a/10.
AŞK CANDIR	I-59a/7, I-191b/8-10, I-242b/7, I-242b/11, I-242b/11, I-243a/2, I-243a/3, I-243b/4, I-243b/7.
AŞK İLERİDEDİR	I-244a/6.
AŞK MEKANSIZ MEKANDADIR	I-244a/6.
AŞK İŞİKTİR	I-247a/5.
AŞK AŞAĞIDADIR	I-10b/1, I-247b/10.
AŞK SÖZDÜR	I-249a/1.
AŞK YARADIR	I-249a/4.
AŞK BİR İPTİR / BAĞDIR	I-249a/4.
AŞK SURETTİR	I-277b/10.

24 Beyitler numaralandırılırken Prof. Dr. Kemal Yavuz'un hazırlamış olduğu Garib-nâme: Tıpkıbasım Karşılaştırmalı Metin ve Aktarma adlı eserdeki numaralandırma sistemine uyulmuştur. Sözelgeli I-8a/6 numaralandırmasında "I" Garib-nâme'nin birinci cildini, "8a" varak numarasını, "/" ifadesinden sonraki "6" ise beyit numarasını gösterir.

Buradan görülebileceği gibi Garib-nâme'nin ilk cildindeki aşk metaforlarının önemli bir yekûnunu AŞK CANLI BİR ORGANİZMADIR metaforu tutmaktadır. AŞK CANLI BİR ORGANİZMADIR metaforu eserin ilk cildinde 63 kez (%36 oranında) kullanılmıştır. Bu metaforun alt kırılımlarına baktığımızda ise bu canlı organizmanın 52 kez insan açısından, 2 kez hayvan açısından ve 9 kez de genel manada canlılık sahibi olması açısından ele alındığı görülür:

Şekil 2. AŞK CANLI BİR ORGANİZMADIR Metaforunun Alt Kırılımları Açısından Oranlaması

Eserin ilk cildinde 52 kez kullanılan insan kaynak alanı 16 kez hareket eden insan, 9 kez konuşan insan, 8 kez yoldaş/arkadaş, 6 kez düşünen insan, 3 kez padişah, 3 kez kul/köle, 2 kez gören insan, 2 kez kılavuz, 2 kez saki, 1 kez işiten insan olarak kavramsallaştırılmıştır.

2 kez kullanılan hayvan kaynak alanı 1 kez binek hayvan, 1 kez deniz canlısı olarak kavramsallaştırılmıştır. AŞK CANLI BİR ORGANİZMADIR metaforunda 9 kez de aşkın genel manada can taşıyan, canlılık sahibi bir varlık olarak kavramsallaştırıldığı yukarıda beyan edilmişti. Bunların 6'sında bu canlı varlığın nasıl bir görünüm içinde olduğu belirgin olmayıp yalnızca canlılık sahibi bir organizma oluşu konusunda fikir yürütülebilmektedir. 3 tanesinde ise aşk hareket eden bir canlı varlık şeklinde anlaşılmaktadır.

Eserin ilk cildinde kullanım sayısı açısından AŞK CANLI BİR ORGANİZMADIR metaforunu sırayla AŞK BİR NESNEDİR, AŞK KAPTIR, AŞK ATEŞTİR, AŞK YOLDUR ve AŞK FİZİKSEL BİR GÜÇTÜR metaforlarının izlediği görülmektedir.

Eserin ilk cildinde AŞK BİR NESNEDİR metaforu 15 kez kullanılmıştır. Bu metaforlarda NESNE kaynak alanı 2 kez sağlam tutulması gereken bir nesne; 1'er kez de bütün bir nesne, cana boyanmış bir nesne, tutulabilir bir nesne, haktan ayrı olmayan bir nesne, kişilere ulaşan bir nesne, gönlün bağlanması gereken bir nesne, her yerde bulunabilen bir nesne, ortaya çıkan bir nesne, sıkı sıkıya bağlanan bir nesne gibi çeşitli nitelikleriyle ortaya çıkmıştır. Ayrıca NESNE kaynak alanı 1'er kez çıra, kitap, direk ve perde görünümleriyle de kullanılmıştır. Burada direkt belli nesne türlerinin kullanıldığına dikkat edilmelidir.

Eserin ilk cildinde AŞK KAPTIR metaforu 13 kez kullanılmıştır. Bunların 11'inde aşk genel olarak kap şeklinde, 1'inde ev şeklinde, 1'inde hapisane şeklinde kavramsallaştırılmaktadır.

Eserin ilk cildinde AŞK ATEŞTİR metaforu 13 kez kullanılmıştır.

Eserin ilk cildinde AŞK YOLDUR metaforu 12 kez kullanılmıştır. Bunların 8'inde aşk doğru yol olarak 4'ünde ise genel manada yol olarak kavramsallaştırılmıştır.

Eserin ilk cildinde AŞK FİZİKSEL BİR GÜÇTÜR metaforu 12 kez kullanılmıştır. Bu metaforlarda aşk yürekleri yerinden oynatan bir güç, kişiye durmadan sevdiğini söyleten bir güç, Tanrı'ya taptıran bir güç, yıkıcı bir güç, yaralayıcı bir güç, hem ağlatan hem güldüren bir güç, kişiye işlerini unutturan bir güç, feleğin başını döndüren bir güç, ölüme razı eden bir güç, ayı güneşi durmadan döndüren bir güç, gönül bağını kesen bir güç, tacı tahtı terk ettiren bir güç olarak görülmektedir.

Çalışmada tespit edilen metafor türlerinin birçoğuna daha önceden yapılan başka çalışmalarda da rastlanmıştır. Ancak; AŞK CANDIR, AŞK ORGANDIR, AŞK MEKANSIZ MEKANDADIR, AŞK SÖZDÜR, AŞK İLERİDEDİR, AŞK AŞAĞIDADIR, AŞK SURETTİR ve AŞK YARADIR metaforlarına, çağdaş metafor teorisi bağlamında yapılan Türkçe ve İngilizce çalışmalarda rastlanamamıştır.

Sonuç

Bu çalışmada Lakoff ve Johnson'un yazmış oldukları Metaphors We Live By isimli eserde ifadesini bulan çağdaş metafor teorisinden yola çıkılarak, Eski Anadolu Türkçesi döneminin en önemli metinlerinden biri olan Garib-nâme'nin ilk cildindeki aşk metaforlarının görünümü tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yapılan incelemeden hareketle Garib-nâme'nin ilk cildinde kullanılan aşk metaforlarının %36'sını AŞK CANLI BİR ORGANİZMADIR metaforunun oluşturduğu görülmüştür. Bu metaforların da %83 gibi çok önemli bir kısmını aşk kavramıyla insan kavramının eşleştirildiği AŞK İNSANDIR temelinde ortaya çıkan metaforlar teşkil etmektedir. Bu sebeple Garib-nâme'nin ilk cildinden yola çıkarak denilebilir ki, bu eserde aşk ağırlıklı olarak canlı bir organizma şeklinde algılanmış, yani aşk ete kemiğe büründürülmüş, bu sayede aşkın canlılık yönü vurgulanmıştır. Dolayısıyla Garib-nâme'nin ilk cildinde aşkla alakalı hâkim bakış açısının aşkı canlı bir organizma olarak ele almak olduğu ifade edilebilir. Bu metinde aşk, özellikle de bir insanın şuurlu eylemleri yönüyle kavranmış ve böylece onun kılıcı tarafına odaklanılmıştır.

Bu verilerden hareketle, her ne kadar bunu beyan etmek için çok erken olsa da, XIV. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde aşk kavramının canlı bir organizma olarak algılanması durumuna sıkça rastlandığı hususunda bir öngöründe bulunulabilir. Elbette bu varsayım bu konu ile alakalı yapılacak başka çalışmalarla ispata muhtaçtır.

Âşık Paşa, döneminde Türkçenin bir ürün ortaya konulabilecek kadar zengin bir dil olmadığına ilişkin yaygın kanaate karşı yazmış olduğu bu anıtsal eserle bir anlamda Türkçenin oldukça zengin ve kuvvetli bir dil olduğunu da ispat etmektedir. O, XIII. yüzyıldaki Türkçe ile ilgili kanının karşısında konumlanarak Türkçede Garib-nâme gibi başka milletlerin kültür tarihinde eşine tesadüf edilmeyecek ve Türkçede bile bir benzeri yazılmayacak olan eserini kaleme almıştır.²⁵ Prof. Dr. Kemal Yavuz, Garib-nâme ve o dönemde yazılmış eserler ile Türkçenin artık bir yazı dili olduğunu veya eski şekline döndüğünü, ikinci olarak Türkçenin ifade kuvvetinin gözler önüne serildiğini, üçüncü olarak ise mezkûr eser üzerinde yapılacak çalışmaların Türkçeyi her bakımdan incelemeye yeteceğini bildirmektedir.²⁶ Hakikaten hazırlanan bu çalışma ile eserdeki ifade kudretine ve Türkçenin o dönemki zengin ve sağlam yapısına bizzat tanık olunmuştur. Ayrıca eserin ilk cildi üzerinde saptanan 22 farklı aşk metaforu, hem eserdeki aşk algısının çok yönlülüğünün, hem de eser üzerinde yine çağdaş metafor teorisi ışığında yapılacak incelemelerle çok daha farklı metaforik kodlamaların ortaya çıkarılabileceğinin bir anlamda delilidir.

Kuşkusuz, çağdaş metafor teorisinden yararlanarak hem Garib-nâme hem de diğer Eski Anadolu Türkçesi metinleri üzerinde yeni çalışmalar yapmak mümkündür. Özellikle son yıllarda bu teorenin tarihî Türk lehçeleri üzerinde sık sık uygulandığı hesaba katılırsa, Eski Anadolu Türkçesi dönemini de bu yaklaşımla incelemek Türkoloji sahasına katkıda bulunacaktır.

25 Kemal Yavuz, "Âşık Paşa'nın Dil Üzerine Düşünceleri ve Türkçeye Hizmetleri", TDED 32 (2004), 233.

26 Yavuz, "Âşık Paşa'nın Dil Üzerine Düşünceleri ve Türkçeye Hizmetleri", 234.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar/References

- Âşık Paşa. Garib-nâme: Tıpkıbasım Karşılaştırmalı Metin ve Aktarma. 4 cilt. Hazırlayan Kemal Yavuz. Ankara: TDK, 2000.
- Cebeci, Oğuz. Metafor ve Şiir Dilinin Yapısal Özellikleri. İstanbul: İthaki Yayınları, 2019.
- Çalışkan, Nihal. Kavramsal Anahtar Modeliyle İki Dilli Çocuklara Metafor ve Deyim Öğretimi. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, 2009.
- Çiçekler, Ahmet Naim ve Timur Aydın. "Kavramsal metafor kuramı ve belagat: karşılaştırmalı bir inceleme", RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi 16 (2019): 14-26.
- Doğan, Muammer. "Âşık Paşa'nın Garib-nâme'sinde Dünya Metaforu", Türklük Bilimi Araştırmaları 37 (2015): 119-144.
- Ekren, Cansu. Yabancı Dil Türkçe Dersi Öğretmenlerinin Dil Bilgisine İlişkin Algıları: Bir Metafor Çalışması. Yüksek Lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2019.
- Gen, Sıla. Özbekçede Metaforlar. Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, 2015.
- Kövecses, Zoltan. Metaphor: A Practical Introduction. New York: Oxford University Press, 2010.
- Kubbealtı Lugatı. "Metafor." Erişim 29 Kasım 2021. <http://lugatim.com/s/METAFOR>.
- Kuyma, Erol. "Garib-nâme'de 'Nefs'in Metaforik Yolculuğu", Uluslararası Horasan'dan Anadolu'ya İrfan Geleneği: Elvan Çelebi Sempozyumu/02-04 Ekim 2020 Bildiri Özetleri Kitabı, ed. Zekeriya Işık, Tuğba Gülen içinde, 8-9. Çorum: Hitit Üniversitesi, 2020.
- Lakoff, George. "Contemporary Theory of Metaphor", in Metaphor and Thought, ed. by Andrew Ortony, 202-252. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
- Lakoff, George ve Mark Johnson. Metaforlar: Hayat, Anlam ve Dil. İstanbul: İthaki Yayınları, 2015.
- Nuessel, Frank. "Figurative language: Semiotics", in Encyclopedia of language & linguistics, IV, ed. by Keith Brown, 446-459. Oxford: Elsevier, 2006 (Aktaran: Gen, Sıla. Özbekçede Metaforlar. Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, 2015).
- Özcan, Serap. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur Adlı Eserinde Sıradışı Benzetmeler (Özgün Metaforlar). Yüksek Lisans tezi, Gazi Üniversitesi, 2010.
- Pragglejaz Group. "MIP: A method for identifying metaphorically used words in discourse", Metaphor and Symbol 22/1 (2007): 1-39.

Sarı, Selcen Koca. Kutadgu Bilig'de Metafor. Yüksek Lisans tezi, Gazi Üniversitesi, 2012.

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. "Metafor." Erişim 29 Kasım 2021. <https://sozluk.gov.tr/>.

Yavuz, Kemal. "Âşık Paşa'nın Dil Üzerine Düşünceleri ve Türkçeye Hizmetleri", TDED 32 (2004): 223-244.

Yunusoğlu, Mağfired Kemal. Budist Türk Çevresi Eserlerde Metaforlar. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2016.